

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΩΝ (ed.),
 ΠΛΑΤΩΝ ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΣ (επιμ.),
*Παραστάσεις Αρχαίου Ελληνικού Δράματος
 στην Ευρώπη κατά τον νεότερο χρόνο*
Productions of Ancient Greek Drama in Europe during modern times
 Γ' Διεθνής Επιστημονική Συνάντηση / Κέρκυρα 4, 5, 6 Απριλίου 1997,
 Αθήνα εκδόσεις Καστανιώτη 1999, σελ. 190, πίνακες, ISBN 960-03-2479-4

Το συνέδριο, που οργανώθηκε από την Επτανησιακή Γραμματεία Ελληνιστών και το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, είχε ως θέμα την πάντα επίκαιρη αναβίωση του αρχαίου δράματος στις διάφορες χώρες της Ευρώπης και λειτούργησε συγχρόνως ως πλαίσιο συντονισμού των εργασιών του ερευνητικού δικτύου για τη διερεύνηση της αναβίωσης του αρχαίου ελληνικού δράματος (European Network of Research and Documentation of Ancient Greek Drama Performances), στο οποίο συμμετέχουν, υπό την αιγίδα και με την οργανωτική φροντίδα του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, 16 ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια (Βιέννη, Βρυξέλλες, Brest, Βερολίνο, Ελσίνκι, Οξφόρδη, British Open University, Αθήνα, Κέρκυρα, Δουβλίνο, Παλέρμιο, Utrecht, Coimbra, Μαδρίτη, Distancia, Κύπρος, Tbilisi, Βαρσοβία). Διεξήχθη στο ωραίο «Φαληράκι» έξω από το λιμάνι της Κέρκυρας σε φιλική και γόνιμη ατμόσφαιρα. Η δε Κερκυραϊκή φιλοξενία ήταν καταπληκτική. Οι εκδόσεις Καστανιώτη παρουσιάζουν τώρα σ' ένα κομψό τόμο τα πρακτικά της συνάντησης αυτής.

Στην αρχή αναπτύσσει ο Πλάτων Μαυρομούστακος το ιστορικό του μικρού αυτού επιστημονικού σωματείου, της Επτανησιακής Γραμματείας Ελληνιστών, που ιδρύθηκε χάρη στις πρωτοβουλίες του Σπύρου Δημουλίτσα, που ήταν και πρόεδρος του, απεβίωσε όμως πρόσφατα. Ο τόμος είναι αφιερωμένος στη μνήμη του. Μετά το πρόγραμμα του συνεδρίου (σσ. 11 εξ.), εκφωνεί ο αείμνηστος πρόεδρος του σωματείου την εισηγητική ομιλία, όπου αναλύει το ιστορικό και τους σκοπούς της Επτανησιακής Γραμματείας Ελληνιστών (σσ. 19 εξ.). Η πρώτη συνεδρία ξεκινάει με ομιλία δική μου, «Για μια θεωρία της θεατρικής μετάφρασης. Σύγχρονες σκέψεις και τοποθετήσεις και η εφαρμογή τους στις μεταφράσεις του αρχαίου δράματος, ιδίως στα νεοελληνικά» (σσ. 27 εξ.), που δεν είναι άλλο από την εισαγωγή στο ομώνυμο μελέτημα, που δημοσιεύτηκε στην *Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών* Λ' (1992-94), σσ. 107-149 και ανατυπώθηκε στον τόμο *Δραματοουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995, σσ. 15-80. Ο Oliver Taplin, «“Greek with consequence”: the rebirth of ancient tragedy in the modern theatre» (σσ. 37 εξ.) αναλύει σύγχρονες αγγλικές παραστάσεις του αρχαίου ελληνικού δράματος και επιδράσεις και διασκευές, σχολιάζοντας το τελευταίο βιβλίο του Seamus Heaney, *The Spirit Level* (1996), που περιέχει πέντε ποιήματα εμπνευσμένα από την *Ορέστεια*. Ειδικά η τριλογία του Αισχύλου κεντρίζει καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα το συνεχές ενδιαφέρον σκηνοθετών, δραματοουργών και ποιητών. Κεντρικό σημείο ερμηνείας στις παραστάσεις της τελευταίας δεκαετίας είναι ο χειρισμός του χορού, της σκηνικής ενσάρκωσης της «πόλεως». Επίσης το σύγχρονο ενδιαφέρον εστιάζεται στους γυναικείους ρόλους, ιδίως στη *Μήδεια*, που υπό το φως των φεμινιστικών ερμηνειών βλέπει μια σκηνική αποκατάσταση του συνήθως αρ-

νητικού ρόλου της ως παιδοκτόνου. Βεβαίως στην ιστορία των ερμηνειών στην Ευρώπη, από την παράσταση του Teatro Olimpico του 1585, κυριαρχεί ο *Οιδίπους* (και η *Αντιγόνη*, θα μπορούσε να συμπληρώσει κανείς, που μεταφράζεται στις γερμανόφωνες χώρες στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα πάνω από 50 φορές· βλ. Hellmut Flashar, *Inszenierungen der Antike: das griechische Drama auf der Bühne der Neuzeit*, München 1991, σσ. 82 εξ.). Για το 19^ο αιώνα παρατηρεί ο Taplin: «There is still much work to do on this and to take the story through the nineteenth century. The great century of classical education and of adulation of the ancient world was not, in fact, at all a golden age for Greek tragedy in theatrical performance. Our disturbed twentieth century, with all its atrocities and insecurities, its modernism, postmodernism and fragmentation, has, however paradoxically, proven the great era for the renewal of ancient Greek theatre» (σ. 41). Εδώ κυριαρχεί, με την αρχή του Max Reinhardt στις αρχές του αιώνα, η *Ορέστεια*. Πρόσφατο μελέτημα του Anton Bierl του Πανεπιστημίου της Λειψίας (*Die Oresteia des Aischylos auf der modernen Bühne. Theoretische Konzeptionen und ihre szenische Realisierung*, Leipzig 1996· υπάρχουν όμως και τα παλαιότερα μελετήματα του R. Cantarella και του S. Melchinger στον τόμο του H. Hammel (ed.), *Wege zu Aischylos*, Darmstadt 1974, σσ. 405-435, 443-475, του R. Böhme, *Bühnenbearbeitungen aischyleischer Tragödien*, Basel 1956 και του G. W. Zimmermann, *Probleme der Antikerezeption auf dem Theater des zwanzigsten Jahrhunderts, dargestellt an exemplarischen Inszenierungen der Orestie des Aischylos*, Diss. Wien 1983) αναλύει τις σκηνοθεσίες του Pasolini στη δεκαετία του 1960, του Luca Ronconi το 1970, του Peter Stein το 1980 και 1994, της Ariane Mnouchkine το 1990 και του Romeo Castellucci το 1995. Η ανακρίνωσή τελειώνει με την προβολή διαφανειών από παραστάσεις της *Ορέστειας* στον 20^ο αιώνα, που δίνουν έμφαση στην παρουσίαση και ερμηνεία του σκηνικού, της ενδυμασίας και της υποκριτικής.

Η δεύτερη συνεδρίαση ξεκινάει με μιαν ομιλία του Χάρι Ξανθοδάκη, μουσικολόγου του Ιόνιου Πανεπιστημίου, «Ο Γεώργιος Παχτικός και η μουσική για το Αρχαίο Ελληνικό Δράμα» (σσ. 45 εξ.), που αναλύει βίο και έργο ενός απ' τους πρωτεργάτες (ο άλλος είναι ο Ιωάννης Σακελλαρίδης), που έγραψε τη μουσική επένδυση για 13 παραστάσεις αρχαίου δράματος στο χρονικό διάστημα 1893 - 1914. Στο χώρο αυτό κυριάρχησε, ακόμα και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η ρομαντική μουσική του Mendelssohn-Bartholdy. Ο Παχτικός εξέδωσε και δημοτικά τραγούδια (*260 Δημώδη Ελληνικά Άσματα*, Αθήνα 1905) και τα συνέδεσε με την προσπάθεια αναστήλωσης της αρχαίας μουσικής. Αυτή η προσπάθεια πρέπει να θεωρηθεί παράλληλη με τις επιδιώξεις του Γεωργίου Μιστριώτη στο θεατρικό τομέα. Η δεύτερη ομιλία, της Edith Hall, «Greek Tragedy and the British Stage 1566-1997» (σσ. 53 εξ.), παρουσιάζει ένα overview με άφθονα slides, από την *Jocasta*, αγγλική μετάφραση της ιταλικής διασκευής του Lodovico Dolce των *Φοίνισσών* του Ευριπίδη, που δόθηκε το 1566 στο Gray's Inn στο Λονδίνο, ως τις *Φοίνισσες* της Katie Mitchell, που παρουσιάστηκε στο Stratford το 1995. Η ανακρίνωσή είναι τεκμηριωμένη με υποσημειώσεις και βιβλιογραφία. Την ανάλογη ιστορία των αναβιώσεων παρουσιάζει η Malgoszata Borowska στα ελληνικά, ενώ στα πρακτικά υπάρχει η αγγλική version, που εκπονήθηκε μαζί με τον Jerzy Axer: «The tradition of the Ancient Greek Theatre in Poland» (σσ. 69 εξ.), ξεκινώντας βέβαια με την *Επιστροφή των Ελλήνων αποσταλμένων* του Jan Kochanowski και τελειώνοντας με

τη σημερινή εποχή.

Την επόμενη συνεδρίαση ανοίγει η ανακοίνωση του Πλάτωνος Μαυρομούστακου, «Το Αρχαίο Ελληνικό Δράμα στη νεοελληνική σκηνή: Από τους Πέρσες του 1571 στις προσεγγίσεις του 20^{ού} αιώνα» (σσ. 77 εξ.). Η ομιλία στηρίζεται στα αποτελέσματα της παραστασιογραφίας, που δημοσιεύτηκε στα 47 τομείδια των εκδόσεων Επικαιρότητα για κάθε θεατρικό έργο ξεχωριστά και τεκμηριώνει τελικά πάνω από 600 παραστάσεις· αυτό επιβεβαιώνει ό,τι γνωρίζαμε εμπειρικά: ότι στην Ελλάδα καλλιεργείται με πιο εντατικό τρόπο το αρχαίο ελληνικό ρεπερτόριο παρά σ' όλο τον κόσμο. Η ανακοίνωση ξεκινάει με την προβληματική παράσταση του 1571 στη Ζάκυνθο, συνεχίζει με το *Φιλοκτήτη* στη διασκευή του Πίκολου (Οδησός 1818) και τελειώνει με τα *Επιδάμεια*: η ανακοίνωση συνοδεύεται από slides. Τη συνέχεια κάνει ο Michel Menu (Brest), «Traductions et représentations de *L' Iphigénie à Aulis* d' Euripide en France au XXème siècle» (σσ. 89 εξ.) από τις μεταφράσεις του J. Moréas το 1903 ως την παράσταση της Mnouchkine το 1990, και ο Filippo Amoroso, «Performances of Ancient Greek Drama in Italy» (σσ. 99 εξ.) από το φεστιβάλ των Συρακουσών ως τον Walter Pagliaro και τον Massimo Castri· η Maria de Fatima Silva κάνει το αντίστοιχο για την Πορτογαλία: «Le Portugal de nos jours et les représentations de théâtre grec» (σσ. 105 εξ.), όπως και ο José-Luis Navarro για την Ισπανία (στα ελληνικά!): «Το αρχαίο ελληνικό δράμα στην Ισπανία. Μια επισκόπηση» (σσ. 111 εξ.).

Στην τελευταία συνεδρίαση μίλησαν οι Θεόδωρος Παππάς, «Παραστάσεις Αρχαίου Ελληνικού Δράματος και Σχολείο» (σσ. 121 εξ.) για τις σχολικές παραστάσεις στην Ελλάδα σήμερα (με βιβλιογραφία), ο Hermann Altena, «Greek Tragedy in the Netherlands. From Mendes da Costa to Simons & Koek» (σσ. 131 εξ.) - εκεί η πρώτη παράσταση σημειώνεται ήδη το 1523, η πρώτη μετάφραση το 1556 (*Αντιγόνη*) - μια συστηματική μελέτη με πίνακες, υποσημειώσεις και βιβλιογραφία, ο David Gowen, «Setting up the Archive of Performances of Greek and Roman Drama» (σσ. 156 εξ.), για ένα αντίστοιχο ερευνητικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης (με διευθυντή τον Oliver Taplin), που ιδρύθηκε το 1996, η Μαίρη Ηλιάδη, «Έρευνα και καταγραφή των νεοελληνικών παραστάσεων αρχαίου ελληνικού δράματος: απόροπτα και ζητούμενα» (σσ. 161 εξ.), που αναπτύσσει με λεπτομέρειες το ερευνητικό πρόγραμμα που αναφέραμε παραπάνω (στην ανακοίνωση του Μαυρομούστακου).

Ο τόμος κλείνει με περιλήψεις στα ελληνικά (σσ. 171 εξ.) και στα αγγλικά (σσ. 177 εξ.), καθώς και σύντομα βιογραφικά των μελών του συνεδρίου (σσ. 183 εξ. ελληνικά, σσ. 187 εξ. αγγλικά). Ο τόμος στο σύνολό του δίνει μια σφαιρική εντύπωση για την κατάσταση της διερεύνησης της αναβίωσης του αρχαίου ελληνικού δράματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο και καθρεφτίζει την αφετηρία του Δικτύου. Στο μεταξύ το Δίκτυο έχει γίνει πιο πυκνό ακόμα, με νέες χώρες και νέα πανεπιστήμια να συμμετέχουν, κι έχουν συμφωνηθεί ενιαίες στρατηγικές στην καταγραφή των παραστάσεων κατά χώρα, ώστε η προσπάθεια αυτή, που για την Ελλάδα έχει ιδιαίτερη σημασία, να αποκτήσει σύντομα ακόμα περισσότερο πλάτος και βάθος.